

УДК: 343.211

Берднік Інна Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та правосуддя,
Чернігівський державний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПОРАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

У доповіді розкриваються особливості темпоральної конкуренції у кримінальному праві. Робиться висновок про те, що темпоральна конкуренція на практиці має вирішуватися за правилами вирішення конкуренції кримінально-правових норм з урахуванням при цьому положень ст.5 КК про зворотну силу кримінального закону, який частково пом'якшує кримінальну відповідальність, а частково її посилює.

Ключові слова: кримінальне право, темпоральна конкуренція.

розглядає ситуацію виникнення конкуренції між нормою, якою доповнено кримінальний закон, і нормою, яка вже існує в кримінальному законі і зміни до якої не вносились при доповненні кримінального закону новою нормою, у випадку, коли обома цими нормами передбачається відповідальність за одні й ті ж діяння. Саме така конкуренція виникла між нормою, сформульованою у ст.160 КК, зміни до якої не вносились, і нормою, сформульованою у ч.ч.1-3 ст. 158 в редакції від 23 лютого 2006 р., якою передбачена відповідальність за діяння, відповідальність за які вже передбачена ст.160 КК. Очевидно, що законодавець або повинен був взагалі виключити ч.3 ст.160 із КК при прийнятті 23 лютого 2006 р. Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення виборчих прав громадян», або ж внести до неї необхідні зміни.

У теорії кримінального права одні вчені говорять про конкуренцію кримінально-правових норм, чи конкуренцію складів злочинів або статей кримінального закону, інші - про їх колізію, треті розрізняють поняття колізії та конкуренції кримінально-правових норм. При цьому виділяються різні види конкуренції кримінально-правових норм. Крім того, одні вчені говорять про конкуренцію кримінально правових норм, інші – про конкуренцію складів злочинів або про конкуренцію статей кримінального закону (їх частин, пунктів) чи про конкуренцію злочинних діянь, або ж вживають і ті й інші терміни.

Таким чином, об'єктами конкуренції визнаються: 1) кримінально-правові норми; 2) склади злочинів; 3) статті кримінального закону (їх частини, пункти); 4) злочинні діяння. Зокрема, В.О. Навроцький, проаналізувавши підходи вчених до визначення об'єктів конкуренції, її поняття, видів та співвідношення з колізією, робить висновок, що об'єктом конкуренції слід визнавати статті кримінального закону (їх частин, пунктів), оскільки саме щодо них виникає проблема вибору – визначення того, яку із них застосувати до конкретного діяння. На його думку, колізія та конкуренція в кримінальному законі означає наявність кількох статей (частин статей, пунктів статей) нормативно-правових актів, які одночасно передбачають (охоплюють) діяння, яке підлягає кримінально-правовій кваліфікації. Вирішення ж питань колізії або конкуренції передбачає з'ясування того, яка ж із статей (частин статей, пунктів статей) повинна бути застосована в даному випадку або статтям якого із законів чи частин даного закону слід надавати перевагу [3, с. 389].

В.О. Навроцький, розрізняючи явища та поняття колізії і конкуренції в кримінальному праві, зазначає, що визначення співвідношення понять «конкуренція» та «колізія» має важливе значення насамперед для з'ясування того, якими (одними й тими ж чи різними) правилами слід керуватися при визначенні статті (статей) КК, що підлягає застосуванню.

В.О. Навроцький зазначає, що в праві під колізією звичайно розуміють таке співвідношення між двома чи більше юридичними положеннями, коли вони спрямовані на регламентацію одного й того ж питання, але по-різному його вирішують. Тому застосування одного з них виключає застосування іншого, з кількох правоположень, які перебувають у колізії, слід визначити

Постановка проблеми. У теорії кримінального права співвідношення кримінально-правових норм, прийнятих у різний час, якими передбачається відповідальність за одні й ті ж дії (щодо норм, сформульованих у новій редакції, та нормою, сформульованою в пізній час) називається темпоральною конкуренцією кримінально-правових норм.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо темпоральну конкуренцію на прикладі ст.ст. 157, 158, 159 та ст. 160 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

О.К. Марін заперечує наявність проявів темпоральної конкуренції кримінально-правових норм, обґрунтовуючи це тим, що між кримінально-правовими нормами, які видані в різний час з одного й того ж питання, при зміні кримінального закону не може виникнути конкуренція, оскільки між двома законами, які змінюють один одного, пролягає певна межа: один і той самий момент визначає втрату сили одним законом і вступ у силу іншого [1, с. 88-89].

Таким чином, у зв'язку з викладенням у новій редакції статей 157, 158 та 159 КК виникла так звана темпоральна конкуренція між цими статтями та ст. 160 КК, зміни до якої не вносились. За наявності темпоральної конкуренції кримінально-правових норм можливі два варіанти кваліфікації діяння, вчиненого як до набрання чинності новою нормою, так і вчиненого після набрання нею чинності:

1. Діяння має кваліфікуватися за нормою Закону, прийнятого пізніше.

2. Діяння має кваліфікуватися за нормою, яка передбачає більш м'яке покарання (пом'якшує кримінальну відповідальність), тобто за правилами зворотної дії закону про кримінальну відповідальність з урахуванням положення ч.3 ст. 5 КК, що закон про кримінальну відповідальність, який частково пом'якшує відповідальність, а частково її посилює, має зворотню дію в часі лише у тій частині, яка пом'якшує відповідальність.

Л.В. Іногамова-Хегай пропонує при темпоральній конкуренції кримінально-правових норм перевагу надавати більш м'якій нормі, яка поширює свою дію на всі питання, пов'язані з кримінальною відповідальністю особи, яка вчинила злочин, тобто за правилами, встановленими законом щодо дії кримінального закону в часі: «Очевидно, конкуренцію кримінальних законів, прийнятих у різний час з одного й того ж питання, правильніше вирішувати із застосуванням правила про зворотню силу закону на користь більш м'якого незалежно від кількості законів, що містять ознаки одного й того ж злочину, і незалежно від часу засудження винного» [2, с. 51].

Поділяючи позицію Л.В. Іногамової-Хегай щодо вирішення проблеми конкуренції норм, прийнятих у різний час, якими передбачається відповідальність за одні й ті ж дії, зазначимо, що після 24 березня 2006 р. норма, сформульована у ст.160 КК, фактично може застосовуватись частково, враховуючи види і розміри покарань, передбачених санкціями ст. 158 КК в редакції від 23 лютого 2006 р. та ст. 160 КК.

О.К. Марін говорить зовсім про інше кримінально-правове явище ніж Л.В. Іногамова-Хегай (і яке має фактично місце, зокрема щодо співвідношення норм, сформульованих у статтях 158 та 160 КК), яка

лише одне, яке є чинним. Конкуренція ж як правове поняття означає наявність кількох правових положень, які «претендують» на застосування до певного випадку. При цьому суперництво між ними полягає лише в ході їх застосування до конкретних фактичних обставин, а поза правозастосуванням вони між собою не суперечать, можуть існувати одночасно [3, с. 385].

Критерієм розмежування колізії та конкуренції в кримінальному праві, на думку В.О. Навроцького, є об'єкт цих явищ (понять). Об'єктом колізії ним визнаються нормативно-правові акти та їх структурні елементи (розділи або глави, статті, їх частини чи пункти), тому у відношеннях колізії можуть перебувати: 1) статті різних нормативно-правових актів (кримінального закону та актів інших галузей законодавства); 2) статті, які відносяться до різних частин (Загальної та Особливої) одного кримінального закону; 3) положення, викладені в окремих структурних елементах статей (частин статей) Загальної та Особливої частин КК.

Л.В. Іногамова-Хегай під конкуренцією правових норм розуміє регулювання одного кримінально-правового відношення одночасно двома чи більше нормами, пріоритетною з яких завжди є одна норма або їх сукупність [2, с. 10].

М.І. Мельник також вважає, що ст.160 КК конкурує зі статтею 158 КК. На його думку, збереження ст.160 у КК після прийняття нової редакції статей 157, 158 та 159 КК «є помилкою, яка сталася в результаті безсистемних змін кримінального закону в цій частині. Наявність такої конкуренції ускладнює застосування положень кримінального закону, які визначені статтями 158, 160. Така ситуація вимагає невідкладного законодавчого узгодження положень цих статей (передбачення відповідальності за злочини, пов'язані з порушеннями реферндного законодавства лише статтею 160 або виключення цієї статті із КК)» [4, с. 398].

Висновки. Отже, темпоральна конкуренція на практиці має вирішуватися за правилами вирішення конкуренції кримінально-правових норм з урахуванням при цьому положень ст.5 КК про зворотну силу кримінального закону, який частково пом'якшує кримінальну відповідальність, а частково її посилює.

Список використаних джерел

1. Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм : [монографія] / Марін О. К. – К. : Атіка, 2003. – 224 с.
2. Іногамова-Хегай Л. В. Конкуренція уголовно-правових норм при кваліфікації преступлений : учеб. пособие / Іногамова-Хегай Л. В. – М. : ИНФРА, 2002. – 169 с.
3. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / Навроцький В. О. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [4-те вид., переробл. та доповн.]. – К. : Юридична думка, 2007. – 1180 с.